

БАНК ТИЗИМИНИНГ РАҚАМЛИ ТРАНСФОРМАЦИЯСИГА ТАЪСИР ЭТУВЧИ ОМИЛЛАР

Тагаева Дурдона Хасан қизи

Мустақил тадқиқотчи

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21973476>

Аннотация. Мазкур тезисда банк тизимининг рақамли трансформациясига таъсир этувчи асосий омиллар илмий жиҳатдан таҳлил қилинган. Рақамли иқтисодиёт шароитида молиявий технологияларнинг жадал ривожланиши, давлат сиёсати, рақобат муҳити, мижозлар эҳтиёжларининг ўзгариши ва киберхавфсизлик каби омилларнинг банклар фаолиятига таъсири ёритилган. Шунингдек, Ўзбекистон банк тизимида рақамли трансформация жараёнларини жадаллаштириш бўйича таклифлар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: рақамли иқтисодиёт, рақамли трансформация, тижорат банклари, FinTech, сунъий интеллект, Open Banking, Big Data, киберхавфсизлик.

Кириш. Жаҳон иқтисодиётида рақамли технологияларнинг кенг жорий қилиниши натижасида молия бозори ва банк хизматлари соҳасида туб ўзгаришлар юз бермоқда. Бугунги кунда тижорат банклари фақат анъанавий молиявий воситачи эмас, балки рақамли платформалар асосида хизмат кўрсатувчи инновацион ташкилотларга айланмоқда. Шу муносабат билан банк тизимининг рақамли трансформациясига таъсир этувчи омилларни аниқлаш ва баҳолаш долзарб илмий масалалардан бири ҳисобланади.

Банк тизимининг рақамли трансформациясига таъсир этувчи омилларни ташқи ва ички омилларга ажратиш мумкин.

Ташқи омиллар биринчи навбатда давлатнинг рақамли иқтисодиётни ривожлантириш сиёсати билан боғлиқ. Рақамли инфратузилманинг ривожланиши, электрон ҳукумат тизими, тўлов инфратузилмасининг такомиллашиши ва ҳуқуқий базанинг яратилиши банкларнинг рақамли хизматларни жорий этиши учун қулай муҳитни шакллантиради. Шунингдек, FinTech компаниялари ва рақамли тўлов тизимларининг ривожланиши банклар ўртасида рақобатни кучайтириб, инновацион маҳсулотларни тезроқ жорий этишга туртки беради.

Иккинчи муҳим ташқи омил – **мижозлар талабининг ўзгариши** ҳисобланади. Замонавий мижозлар банк хизматларидан исталган вақтда ва исталган жойда фойдаланиш имкониятини талаб қилмоқда. Бу эса мобил банк, интернет-банк, контактсиз тўловлар ва рақамли кредитлаш хизматларини ривожлантиришни тақозо этади.

Ички омиллар таркибига банкнинг технологик инфратузилмаси, инсон капитали, корпоратив бошқарув сифати, инновацион стратегия ва молиявий имкониятлари киради. Замонавий Core Banking тизимлари, булутли технологиялар (Cloud Computing), катта ҳажмдаги маълумотларни таҳлил қилиш (Big Data) ҳамда сунъий интеллект (AI) асосида қарор қабул қилиш тизимлари банкларнинг рақобатбардошлигини оширади.

Бундан ташқари, **киберхавфсизлик** рақамли трансформациянинг ажралмас қисми ҳисобланади. Рақамли хизматлар ҳажмининг ўсиши киберхужумлар хавфини ҳам оширади. Шунинг учун ахборот хавфсизлиги стандартларини жорий этиш, маълумотларни ҳимоя қилиш ва рискларни бошқариш тизимини такомиллаштириш муҳим аҳамият касб этади.

жадвал

Омиллар	Таъсири
Давлат сиёсати	Рақамли иқтисодиётни ривожлантириш, ҳуқуқий база
FinTech ривожланиши	Рақобатни кучайтириш ва инновацияларни жорий этиш
Мижозлар эҳтиёжи	Мобил ва масофавий хизматларга талабнинг ортиши
Технологик инфратузилма	Рақамли хизматлар сифатини ошириш
Сунъий интеллект ва Big Data	Қарор қабул қилиш ва рискларни бошқаришни такомиллаштириш
Киберхавфсизлик	Ахборот хавфсизлиги ва мижозлар ишончини таъминлаш
Инсон капитали	Рақамли кўникмалар ва инновацион бошқарувни ривожлантириш

Банк тизимининг рақамли трансформациясига таъсир этувчи асосий омиллар

Таҳлиллар шуни кўрсатадики, мазкур омиллар ўзаро боғлиқ ҳолда банк тизимининг рақамли трансформациясига таъсир кўрсатади. Масалан, технологик инфратузилма ривожланмаган ҳолда сунъий интеллект ёки Big Data технологияларини самарали жорий этиш қийин. Худди шундай, малакали кадрлар етишмаслиги рақамли лойиҳаларнинг самарадорлигини пасайтиради.

Ўзбекистонда банк секторини трансформация қилиш бўйича амалга оширилаётган ислохотлар рақамли хизматлар улушини ошириш, масофавий банк хизматларини кенгайтириш, электрон идентификация ва Open Banking технологияларини жорий этишга қаратилган. Бу жараён банк хизматлари сифати, тезкорлиги ва молиявий инклюзия даражасини оширишга хизмат қилмоқда.

Хулоса қилиб айтганда, банк тизимининг рақамли трансформацияси кўп омилли жараён бўлиб, унинг самарадорлиги давлат сиёсати, рақамли инфратузилма, инновацион технологиялар, мижозлар эҳтиёжлари, инсон капитали ва киберхавфсизлик даражасига бевосита боғлиқ. Ўзбекистонда рақамли иқтисодиётни ривожлантириш шароитида банкларнинг рақамли етуқлигини баҳолаш, сунъий интеллект ва Big Data технологияларини кенг жорий этиш, шунингдек, FinTech компаниялари билан ҳамкорликни кучайтириш рақамли трансформациянинг устувор йўналишлари ҳисобланади. Бу чора-тадбирлар банклар рақобатбардошлигини ошириш, операцион самарадорликни юксалтириш ва мижозларга кўрсатиладиган хизматлар сифатини янада яхшилаш имконини беради.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 12 майдаги ПФ-5992-сон Фармони. *2020–2025 йилларга мўлжалланган Ўзбекистон Республикасининг банк тизимини ислоҳ қилиш стратегияси тўғрисида.*

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги ПФ-60-сон Фармони. *2022–2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида*.
3. Ўзбекистон Республикаси Марказий банки. 2025 йиллик ҳисобот. – Тошкент, 2025.
4. Ўзбекистон Республикаси Марказий банки. Тўлов тизимлари шарҳи ва статистик маълумотлар. – Тошкент, 2025.
5. Vial G. Understanding Digital Transformation: A Review and a Research Agenda // *The Journal of Strategic Information Systems*. – 2019. – Vol. 28, No. 2. – P. 118–144.
6. Verhoef P.C., Broekhuizen T., Bart Y., Bhattacharya A., Dong J.Q., Fabian N., Haenlein M. Digital Transformation: A Multidisciplinary Reflection and Research Agenda // *Journal of Business Research*. – 2021. – Vol. 122. – P. 889–901.
7. Gomber P., Koch J.A., Siering M. Digital Finance and FinTech: Current Research and Future Research Directions // *Journal of Business Economics*. – 2017. – Vol. 87. – P. 537–580.
8. Ozili P.K. Digital Finance, FinTech and Financial Inclusion: New Directions for Research // *International Journal of Finance & Economics*. – 2023.
9. Bank for International Settlements. *Annual Economic Report 2025*. – Basel, 2025.
10. International Monetary Fund. *Republic of Uzbekistan: Financial Sector Assessment Program (FSAP)*. – Washington, D.C., 2025.
11. World Bank. *Global Findex Database 2024*. – Washington, D.C., 2024.
12. Organisation for Economic Co-operation and Development. *OECD Digital Economy Outlook 2024*. – Paris, 2024.
13. Skinner C. *Doing Digital: Lessons from Leaders*. – London: Marshall Cavendish Business, 2020.
14. King B. *Bank 4.0: Banking Everywhere, Never at a Bank*. – Singapore: Marshall Cavendish Business, 2018.
15. Marr B. *Artificial Intelligence in Practice*. – 2nd ed. – Hoboken: Wiley, 2023.